

RECENSIONER

Dokumentär om mentalvårdens historia

K-special: Rum för sjuka själar

Producent: Maud Nycander

Ansvärlig utgivare: Kristina Lindström, SVT 2, K-special.

Recensent: Conny Nordin, professor i psykiatri, Linköpings universitet

»Rum för sjuka själar« är rubriken på en dokumentär om mentalvårdens historia, som sänds i SVT2 fredagen den 3 mars 2006 klockan 20.00.

För att förstå gårdagens psykiatri bör vi reflektera över morgondagens; »minnena« av framtiden kan göra oss ödmjuka inför de patienter och den personal som tillsammans formade förra seklets psykiatri i vårt land.

»Rum för sjuka själar« är en ovanlig dokumentär om mentalvårdens historia. Styrkan ligger i att den inte – på traditionellt politiskt korrekt sätt – hemfaller åt digital kritik av det som varit. Nollor och ettor förenas på ett sätt som ger utrymme för såväl reflektion som förståelse. Alternativen var sämre, man gjorde så man kunde, man använde de metoder som då var bäst, man uppoffrade sig genom att välja ett yrke som fjättrade till arbetsplatsen. Samma personal som nödtvunget begränsade våldsamma patienters autonomi värnade om deras integritet. Vi har en del att lära av deras sinne för balans.

Med viss historielöshet antydde att psykiatrin överbetonat nyttan av vila och sängläge. Men det var inte så länge sedan skolbarn rekommenderades att stanna hemma tre dagar feberfria eller nyförlösta mödrar ordinerades en veckas sjukhusvistelse. Idag har vi inte tillräckligt med sängar vare sig inom psykiatrin eller förlossningsvården. Det var både bättre och sämre förr. Vad ger oss rätt att kritisera dem som agerade efter sin tids övertygelse och kunskap? Och även vi prisar vilan om än på annat sätt; vi sjunger långsamhetens lov och förespråkar såväl djupmeditation som »mindfulness« och sinnestro i den talande tystnadens teori.

Dokumentären är i god mening översiktlig. Varligt redovisas fakta, och analysen är – frånsett något enstaka övertramp – icke-tendentiös. Den som vill se mental-sjukhuset som en hierarkisk och kontraproduktiv institution får göra det. Den som tänker annorlunda – och djupare – får förstå att mentalsjukhusen utlokalis-

LÅNGBAD

var en behandlingsmetod för mentalpatienter vid förra sekelskiftet. Varma bad ansågs stilla oron och dämpa ångesten. Bilden ovan.

Foto: Kristinehamns bildarkiv

ÖVERVAKNINGSSAL.

Sänglägesbehandling på Kristinehamns hospital 1904. De mörka cellerna i vilka patienterna tidigare hölls inlåsta har här ersatts av ljusa salar. Bilden till vänster.

Foto: Kristinehamns bildarkiv

rades för att ge de sjuka tillgång till frisk luft, blommor, fågelsång och naturnärhet. Att sedan tolkningsföreträdet gått till dem som hade »fel«, de som – åtminstone delvis medvetet – förfäktade att de sjuka förvisades från städerna är en tragik i sig. I vårt land vet de flesta allt om psykiatri. Att nästan lika många blandar ihop orsak och verkan har vi väl vant oss vid.

Någon klagade över att patienterna om morgnarna – liksom på ett löpande band – nakna fördes ut till tvättrummet för att torkas av en person och kläs på av en annan. Säga vad man vill, men omvårdnaden var i den delen organiserad. Att man idag kan träffa på ineliggande patienter med bristande hygien är inte helt ovanligt; personalen har ju annat att syssla med – konferenser och handledning är ju inte att förakta.

I vissa avseenden bekräftar dokumentären att föga har hänt. Läkarbristen då var som nu, och psykiatrerne var då som nu underbetalda jämfört med andra läkare. Hur arbetsmiljön såg ut för sjuksköterskor och skötare borde kanske ha ägnats ytterligare någon minut. Vår vilja att sat-

sa på den psykiatriska vården har möjligen inte förändrats så mycket som vi tror och talar om.

Att våra förfäder funderade i genetiska termer leder alltför lätt dagens tankar till rasbiologi. Till de moderna psykiatriska landvinningarna hör dock en ökad förståelse för just genetik; etniska skillnader i läkemedelsomsättning är ett intresseområde bland många andra och samspelet mellan genuttryck och miljö är ett annat aktuellt fokus. Kanske var förra seklets tidiga psykiatrer på rätt väg även om de inte kom så långt?

Freud lär ha utfört en lumbalpunktion, betraktat spinalvätskan och antytt att man i den kunde finna vägen till förklaring av psykiska sjukdomar. Varför satade han då på psykoanalys i stället för på bioanalys? Varför tänkte inte Billroth på Helicobacter? Varför komponerade inte Brahms för elgitarr?

Gårdagens psykiatri har mycket att lära oss på vägen in i framtiden. »Rum för sjuka själar« hjälper oss ett gott stycke. Arvet från det förflutna bär vi alltid med oss. •